

4. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.

5. Антонов Г. В. Конфлікт як предмет дослідження: педагогічний аспект. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2004. Вип. 13. С. 20–27.

Одержано 17.03.2018

Рассмотрены некоторые профессионально-педагогические аспекты конфликтологической подготовки сотрудников полиции на этапе профессионального обучения в условиях реформирования ведомственного образования МВД. Определены отдельные компоненты конфликтного взаимодействия полицейских в типичных служебных ситуациях, проанализированы педагогические уровни и механизмы развития личностной конфликтологической культуры работников подразделений Национальной полиции Украины в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: коммуникация, конфликт, конфликтологическая культура, образование, полиция, реформа, стратегия.

УДК 159.9

Наталія Володимирівна ГРЕСА,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0517-4822>;

Ольга ВІДЕГРЕН,

доктор філософії (PhD in Philosophy),
Гімназія королеви Бланки (Стокгольм, Швеція)

СПЕЦИФІКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ В МОЛОДОМУ ВІЦІ

Розглянуто особливості відповідальності у молодому віці як критерій особистісної зрілості, яка в свою чергу забезпечує повноцінне функціонування в суспільстві, асиміляцію прийнятих в ньому норм та правил.

Ключові слова: відповідальність, особистісна зрілість, молодий вік.

Сучасне суспільство ставить нові горизонти розвитку особистості – особистості, що розкриває всю повноту власного потенціалу;

сповідує свободу вибору, не порушує меж іншої людини; вміє створювати стосунки, сповнені близькістю та глибиною. Саме відповідальність є тією психологічною якістю, наявність якої позитивно виявляється в регуляції діяльності і є ознакою зрілості особистості. Відповідальність – це, перш за все, усвідомлення особистістю власної необхідності, обов'язків і розумне їх виконання [1, с. 1].

У сучасній психологічній науці є ряд відносно самостійних напрямів у вивченні відповідальності: відповідальність як моральна категорія (Л. Кольбегр, Ж. Піаже, Х. Хекхаузена ін.), співвідношення свободи і відповідальності (К. Абульханова-Славська, А. Брушлинский, К. Роджерс та ін.), системний підхід до вивчення відповідальності (А. Крупнов, В. Прядеин та ін.), відповідальність з позицій каузальної атрибуції (В. Агеєв, К. Муздибаєв, Ф. Хайдер та ін.), співвідношення соціальної і особистісної відповідальності (А. Адлер, Р. Мей, В. Розанова, В. Сахоровата ін.) становлення і виховання відповідальності (З. Борісова, М. Борцова, В. Мухіна та ін.).

Проблема зрілості особистості розглядалася в роботах багатьох вітчизняних і закордонних дослідників (Б. Ананьєв, Л. Анциферова, М. Боришевський, Ю. Гільбух, С. Максименко, К. Муздибаєв, Г. Олпорт, Ф. Перлз, Л. Потапчук, Г. Пригін, А. Реан, К. Роджерс, В. Рибалка, В. Семиченко, О. Темрук, Т. Титаренко, Д. Фельдштейн, О. Штепа та ін.).

Зв'язок особистісної зрілості з активністю особистості, її свободою, відповідальністю, особистісним потенціалом підкреслюється в роботах українських психологів і психологів близького зарубіжжя (Т. Березіна, О. Калітієвська, Д. Леонтьєв, А. Реан, О. Штепа й ін.) [2]. Зріла особистість внутрішньо детермінована, здатна координувати своє життя в цілому зі своїми потребами, має здатність до продуктивного застосування своїх особистісних можливостей і особливостей пропорційно життєвим завданням, володіє здатністю до саморегуляції, здатна визначати й направляти хід подій у своєму житті, формувати ситуації життя, задавати стиль спілкування, впливати на оточуючих людей.

Для вивчення взаємозв'язків відповідальності та особистісної зрілості у чоловіків та жінок молодого віку нами було використано наступні методики: Опитувальник багатомірно-

функціонального аналізу відповідальності (В. Прядеїна) та опитувальник зрілості особистості О. Штепи, форма А. У дослідженні приймали участь жінки та чоловіки у віці 23–27 років, м. Полтава, загалом 50 чоловік (26 жінок і 24 чоловіка).

В. Прядеїн виділив сенситивні періоди розвитку відповідальності, вік досліджуваних відноситься до двох таких періодів: «22–23 роки особистість отримує освіту, набуває відносної самостійності, змінюється статус «дитина – дорослий», 25–35 років перша вікова зрілість, людина стає матеріально незалежна та повністю самостійна» [3, с. 42].

Результати, отримані при визначенні кореляції між складовими відповідальності та особистісної зрілості у жінок молодого віку говорять про позитивний зв'язок між «Прагненнями змістовно-сенсовими» з «Толерантністю» ($r=0,52$, $p\leq 0,05$) та «Контактністю» ($r=0,56$, $p\leq 0,05$). Це вказує на те, що у жінок молодого віку з зростанням обов'язковості і сумлінності, яка проявляється при виконанні справ альтруїстичного характеру, спрямованих більшою мірою на соціальне оточення, підвищується власна терпимість до різних думок, неупереджене відношення до людей і подій та контактність у спілкуванні з людьми, які їх оточують.

Виявлено також наявність позитивного кореляційного зв'язку між «Продуктивністю суб'єктною» та «Відповідальністю» ($r=0,61$; $p\leq 0,05$). У жінок результати діяльності, які пов'язані з особистісним благополуччям, самореалізацією, з розвитком різних сторін і якостей власної особистості, підвищують визнання себе автором певного вчинку і перейняття на себе його наслідків.

Але при цьому спостерігається наявність негативного кореляційного зв'язку між «Регуляторною екстернальністю» та «Автономністю» ($r=-0,58$; $p\leq 0,05$). Тобто жінки у молодому віці з проявом залежності від інших людей і зовнішніх обставин, втрачають власну, незалежну від оточення систему цінностей.

Також негативний кореляційний зв'язок зафіксовано між «Труднощами особистісними» ($r=-0,64$; $p\leq 0,05$) «Емоційністю астеничною» ($r=-0,61$; $p\leq 0,05$), та «Самосприйняттям». Тобто жінкам у молодому віці при наявності негативних емоцій при необхідності виконання в ході реалізації і при неуспіху у відповідальній справі та труднощів внутрішнього порядку, знижується відповідальність, наявність досвіду різноманітних переживань,

безумовне позитивне відношення до себе, незважаючи на існуючі недоліки та навпаки.

Зафіксовано існування кореляційного зв'язку між «Динамічною ергічністю» та «Децентрацією» ($r=0,62$; $p\leq 0,05$). Тобто спостерігається наступна тенденція: чим більше жінкам у молодому віці властива здатність до самостійного, без додаткового контролю, ретельного виконання важких і відповідальних завдань, тим більше підвищується здатність розглядати явища з різних точок зору та уміння відтворювати точку зору іншої людини.

З наявністю такої складової відповідальності як «Емоційність стенична» у жінок зростає важливість «Глибинних переживань» ($r=0,548$; $p\leq 0,05$). Тобто жінки з наявністю досвіду різноманітних переживань; відчуття гармонії зі світом, здатністю до вершинних, – особливо радісних подій, підвищується переживання позитивних емоцій при виконанні відповідальних справ. З іншими складовими відповідальності та особистісної зрілості у жінок у молодому віці кореляційних зв'язків не зареєстровано.

Результати отримані при визначенні кореляції між складовими відповідальності та особистісної зрілості у чоловіків молодого віку говорять про позитивний зв'язок між «Продуктивність суб'єктна» ($r=0,56$; $p\leq 0,05$), «Регуляторна інтернальність» ($r=0,51$; $p\leq 0,05$) та «Креативністю». Тобто з перевагою творчої спрямованості підвищуються результати діяльності, пов'язаної з особистісним благополуччям, самореалізацією, з розвитком різних сторін і якостей особистості, що в свою чергу сприяє самостійності чоловіків, їх самокритичності і незалежності при виконанні відповідальних справ та навпаки.

Виявлено також наявність кореляційного зв'язку між «Динамічна ергічність» ($r=0,56$; $p\leq 0,05$), «Регуляторна інтернальність» ($r=0,52$; $p\leq 0,05$) та зі складовою особистісної зрілості «Відповідальність». Чоловікам у молодому віці властиво з визнанням себе автором певного вчинку і перейняттям на себе його наслідків, підвищувати рівень самостійності, самокритичності при виконанні відповідальних справ, а також здатність до самостійного, без додаткового контролю та виконанню важких і відповідальних завдань.

Отримані результати дослідження також свідчать про негативний кореляційний зв'язок в групі чоловіків між «Відповідальністю»

та «Регуляторною екстернальністю» ($r=-0,63$; $p\leq 0,05$). Тобто чоловіки з зростанням визнання себе автором певного вчинку і перейняттям на себе його наслідків, знижується реалізація відповідальних справ в залежності від інших людей і зовнішніх обставин.

Така складова відповідальності як «Когнітивна свідомість» має позитивний кореляційний зв'язок з «Синергічністю» ($r=0,67$; $p\leq 0,05$). Чоловіки зі здатністю глибокого і цілісного розуміння стержневої основи відповідальності, її суті підвищується здатність до цілісного сприйняття світу і людей, до розуміння взаємозв'язків протиріч і протилежностей та навпаки.

«Прагнення інструментально-стильові» у чоловіків позитивно корелюють з «Автономією» ($r=0,58$; $p\leq 0,05$). Тобто чоловікам з умінням довіряти власному розсуду і діяти відповідно до нього, наявністю власної, незалежної від оточення системи цінностей, підвищується спрямованість, що характеризується великою особистою енергією, рішучістю, бажанням зайняти лідируюче положення при виконанні відповідальних справ.

Також реєструється кореляційний зв'язок між такими психологічними ресурсами як «Толерантність» ($r=0,56$; $p\leq 0,05$) та складовою відповідальності «Мотивація соціоцентрична». Це свідчить про те, що терпимість до різних думок, неупереджене відношення до людей і подій, підвищує соціально-значиму мотивацію чоловіків, яка виражена у виконанні відповідальних справ через бажання бути серед людей, колективу, суспільства та пов'язана з почуттям обов'язку, переважанням громадських інтересів.

Таким чином, зрілість особистості – це суб'єктні інтегровані якості в системі відношення до себе, до інших і до світу. Саме наявність відповідальності є одним з критеріїв визначення особистості як зрілої, яка забезпечує повноцінне функціонування в суспільстві, асиміляцію прийнятих в нім норм та правил.

Список бібліографічних посилань

1. Ушакова Т. Ю. Психологічна структура відповідальності особистості // Актуальні проблеми практичної психології : матеріали Міжнарод. наук.-практ. заочн. конф. молодих учених та студентів (м. Одеса, 18 квіт. 2014 р.). Одеса, 2014. С. 188–192.

2. Меднікова Г. І. Особистісна зрілість: сутність та критерії. Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. 2012. № 43, ч. 2. С. 179–186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2012_43%282%29_22.pdf (дата звернення: 01.03.2018).

З. Прядеин В. П. Понятие ответственности, исполнительности, воли, как объекта психолого-педагогического исследования. *Педагогика. Психология*. 2012. Вып. 1. С. 33–45.

Одержано 04.03.2018

Рассмотрены особенности ответственности в молодом возрасте как критерий личностной зрелости, которая в свою очередь обеспечивает полноценное функционирование в обществе, ассимиляцию принятых в нем норм и правил.

Ключевые слова: ответственность, личностная зрелость, молодой возраст.

УДК 159.9:351.74(477)«192»

Володимир Анатолійович ГРЕЧЕНКО,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ,
заслужений працівник освіти України;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6046-0178>;

Яна Сергіївна ПОСОХОВА,

кандидат психологічних наук, старший викладач
кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3374-3930>

НАЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА МЕНТАЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОНЦЯ В УСРР В 1920-Х РР.

Проаналізовано національний аспект ментальності правоохоронця в радянській Україні у 1920-х рр. з використанням методології французької школи «Анналів». Зроблена спроба визначити, як національний характер правоохоронців українського походження впливав на їх діяльність.

Ключові слова: історична психологія, ментальність, правоохоронці, українці, національний характер.

Хоча історія і психологія як науки виникли окремо багато років тому, американський психоісторик Генрі Ебель вважає, що історія була пов'язана з психологією з самого початку, оскільки корені зародження історії мали чисто психологічний мотив –